

Kosztolányi Dezső:
PÓSA LAJOS

Özvegye kiadásában két kötet hátrahagyott verse jelent meg Pósa Lajosnak, a néhai gyermekköltőnek. Gyöngyösy László az életrajzát írja meg kegyeletes részletekkel. Ezeket a könyveket szívesen fogadjuk, mert alkalmasak arra, hogy a múlt irodalom tisztaságát a maga értékében és jelentőségében mutassák be, s eloszlássá azokat a félreértéseket, melyek évek során hozzátapadtak.

Csakis nálunk történhetett, a félműveltség sivatagán, hogy az irodalom mellé járó széplelkek föltették a kérdést: ki nagyobb költő, Pósa bácsi-e vagy Shakespeare? A nyegle összehasonlítást vigyorgás követte, a hahota pedig visszhangzott a sajtó csarnokaiban is. Azokat a versikéket, amelyeket az apró emberiségnek írt balog rímeivel, édesen együgyű csattanóival együtt, átvitték irodalmi kávéházakba, szalonokba, és ott természetesen nevetségesek voltak, mint ahogy minden játékszer nevetséges, ha felnőttek szükségleteihez és arányaihoz mérjük. A hajás baba, melyet megtesznek a nőegylet elnöknőjének, okvetlenül furcsa látvány. Hasonlóan az ólomkatona is, melyet egy kaszárnya kapujába állítanak a faköpenyegbe, őrnek. Így – és nem több ötlettel – figurázták ki Pósa bácsi munkáit, melyek kezdettől fogva csak játékszereknek készültek, és mint játékszerek pompásak voltak. A csúfondáros, fölényeskedő irodalmárok a versikében éppen azt nem vették észre, ami igazi értéke: játékos voltát, laza összefűzését, könnyed ragasztását, szűk színskáláját, a bíráló ész ellenőrzésétől mentes csapongását és a gyermekléleknek megfelelő, villámgyors eszmetársítását.

Ezek a versek, mely most előttem vannak, felnőtteknek íródtak. Költőjükben semmi szenvedély sincs. Még írás közben sem lepi meg a láz, mely torzít, kímél, hangsúlyoz egy érzést. Hullámtalan lelke visszatükrözi a valóságot úgy, amint van. A galamb az ártatlanság, a fülemüle az esti erdő költészete, a „kelepelő” gólya és a „villás farkú” fecske a békét jelenti, s erről beszélnek a falu akácai és az ablakokban nyíló muskátli is. Sehol semmi idegesség vagy boszorkányosság. Élete javát városokban töltötte. Mégis, egyetlen színfolt se jelzi a várost, mintha az aszfalton bekötött szemmel járt volna. Nincs képe, mely ne egy szegény földműves-nép gondolatvilágából származna.

*Szegénynek születtem,
Szegénynek maradtam...
Mindig csak vetettem,
Sohase arattam,
Sohase arattam...*

olvasom egyik versében.

Dankó Pistát, Banda Marcit, Blahánét költeményekben ünnepli. Sok dalát megzenésítették, de mindegyik mögött hallani a cigánymuzsikát. Nem tudok költőt, aki ennyire gyermeklélek maradt volna, holta napjáig. Nem gyermekes lélek, mely

a gyermeklélek elfinomodása, de a szó szoros értelmében gyermeklélek. Pósa Lajos minden sorában észreveszem Pósa bácsit.

Aki ilyen lelki alkattal született, arra volt hivatva, hogy hosszú idő múltán megteremtse a nem létező gyermekköltészetet. Rengeteg munka várt rá, mert elődei alig voltak. „A gyermekbarát” Dolinay Gyula *Kis Lap*-ja és *Hasznos Mulattató*-ja meg a *Kis Újság* alig jöhetett számba. A kis magyarok sokáig silány szellemi táplálékon, idegen kotyvalékon nőttek föl, németből rontott, sótalan versikéken, melyek émelygősek és főképp zeneietlenek. Ezen a téren is megvoltak az élelmiszerhamisítók. Mit tudták még akkor, hogy a magyar dajkaszavaknak is polgárjogot lehet adni? Gyöngyösy László, Pósa életírója helyes érzéssel vette észre, Pósa előtt egyetlen gyermekköltőnk Petőfi Sándor, aki, ha tovább él – bizonyosan nagyot alkot itt is. *Arany Lacinak* írt ragyogó meséje mai is a legszellemesebb gyermekversünk. Pósa Lajos ezen a nyomon indult el, s Petőfi és Arany s a magyar népmesék szellemében – negyvenévnvi késedelemmel – újrateremtette a gyermekköltészetet, 1889-ben, mikor *Az Én Újságom*-at megindította. Vérmérsékleténél fogva szívesen látták a kicsinyek. Mert ne higgyék, hogy a gyermekszobák ajtajai oly könnyen kinyílnak minden verselőnek, és azt se gondolják, hogy gyermekköltőnek lenni hiány, nem többlet. A gyermekek gyűlölik a fölényt. De azt még jobban gyűlölik, aki közéjük kuporodik, gügyögve, selypegve próbál hozzájuk közeledni, s annyira buzgó, hogy az egyszerűséget a bárgyúságig túlozza. A kis olvasók hamar átlátanak a szitán, és ajtót mutatnak nekik. Annyira nem szívelik ezeket a szépelgőket, mint a parasztok a pesti „népies” játékokat vagy a raccsoló képviselőjelölteket, kik „akkurátusan” akarnak beszélni. Pósa Lajos nem eshetett ebbe a hibába, mert lelke mélyéből komolyan vette a gyermekszobát, és áhítat fogta el, valahányszor kilincsére tette a kezét. Írása, melynek hasonmását válogatott költeményei előtt látom, arról tanúskodik, hogy vonásai egy gyermekéi, rajzos és hasas betűi, egyenes sorai mintha sorvezetővel íródtak volna. Ez a csendes bácsi nem zavarta a kis emberek társaságát. Közéjük telepedhetett, kezébe vehette a labdát, még a hintalóra is felülhetett. Itt igazán otthon volt. „Gesichtsentrée”-ja volt a gyermekszobába.

Ellen Kay írta: „A XX. század a gyermek százada.” Valóban, e század első éveiben világszerte ünnepelni kezdték a gyermeket, költők örökítették meg szenvedő és rejtélyes arcát, tudósok figyeltek bimbózó lelkére, társadalmi mozgalmak indultak, megmentsék a jövendőnek, és egészségessé, boldoggá tegyék. Ebben sok gyakorlati cél volt, de sok titokzatos vágy is. A gyermek jelkép lett. Ő volt az érzés, az ösztön és sugallat, aki kívül áll az osztályharcok porondján és az ész meddő töprengésén. Az a nemzedék, mely átesett a „gőzről és villanyról” elkeresztelt XIX. század nagyralátó bizakodásán és keserves csalódásán, a tapasztalati tudományok és kísérleti lélektanok csődjén, közvetlen érzésbeli kielégülést akart, és vallásos áhítattal övezte a leendő Embert. Korunknak legnagyobb költői oly öntudatosan éreztek, mint a gyermekek, és legszebb költeményeik hasonlítottak a dajkaversek csilingeléséhez. Bölcselőink pedig kikapcsolva az ismeretelmélet kételyeit, sugalmas megismerésre törtek a „megérzés” által. A gyermekbe tehát sok mindent beleláltunk! Ő volt az Ember kezdete, majdnem mintaképe is.

Vajon ismerte-e költőnk ezt a gyermeket, a mélységek hordozóját? Alig hiszem. Ha egyszer igazán beletekint lelkébe, akkor elsápad, és a gyermeklélek költőjévé lesz, nem a gyermekek költőjévé. A gyermeket ismerni annyi, mint az embert ismerni, a benne lakozó *daimon*-nal együtt. A gyermek nem idilli és nem mennyei. Amint hogy a nagy ember sem az. Tetőtől talpig ember ő, kicsiny kiadásban, az ember pedig lobbanékony portéka. Idegélete, vágyai, hajlamai, rigolyái ugyanazok. Hogy neve elé odabiggyesztjük a *kis* jelzőt, csak annyi, mintha kis oroszlánról beszélünk. Behatolni a mélységeibe pedig talán nehezebb, mint a felnőttéibe. A gyermekorvos mestersége is fáradtságosabb. Pósa Lajosnak az volt a szerencséje, hogy nem látta ezt a problémát, de tudta, ösztönösen, mi kell az ő kis közönségének. Úgy ismerte őt, mint a játékok elmés, leleményes fabrikálója apró-cseprő vevőit.

Ha így nézem költészetét, akkor kijelenthetem, hogy nincs benne mesterkéeltség. Csak annyit vesz föl a világból, amennyit egy gyermek is befogad. Az, hogy az íróban nincs szenvedély, kellemes játszótárssá teszi. Érzelmes, anélkül hogy érzelgős lenne. A gyermek még csak átsuhanó érzéseket szeret, melyek nem vájtak maguknak medret. Nem akar tanítani és erkölcsi leckét mondani, mézes csészében beadni a keserű orvosságot. Szerencséire, mert a páciens akkor a mézes csészét is visszatolja ajkaitól, orvossággal együtt. Ezenkívül mindig kézzelfogható, megmarkolható, csupa valóság, nem elvont fogalom. A kicsinyek félig-meddig pogányok, csak kutyában, macskában, szőlőben, dióban, kalácsban és cukorban hisznek. Pósa Lajos józan magyarsága egy csapásra átnemesített gyermekköltészetünket: virágokat, gyümölcsöket, csengőt, órát, nyuszit és katicabogarat úgy állít elé, ahogy a magyar paraszt látja évszázadok óta. Felnőtteknek írott, úgynevezett „hazafias” verseiben sok programot és szántszándékost lelek, lehangol politikai mellékíze. Itt azonban igazán magyar, mert nem a *mi*-ben, hanem a *hogyan*-ban rejlik magyarsága, nemzeti volta. Érdekes, hogy ezekben a verseiben szabadsága és eredetisége is nagyobb, mintha a gyermekszobában otthonosabban, bátrabban mozogna, merészebb kapcsolást, fürgébb szökellést, zeneibb csengést enged meg magának, igazán költővé válik még a felnőttek szemében is. Első versek, melyek olvastam, hat éves koromban, mikor nem ismertem sem Petőfit, sem Aranyt. Egy decemberi délelőtt apám hazahozta *Az Én Újságom*-at. Abból silabizáltam ki ezeket a sorokat:

*Hahó! Hahó!
Esik a hó.
Itt a tél hidege,
Fázik a cinege.
Varjú károg a fatetőn,
Farkas ordít künn a mezőn...*

Mai napig ez jelenti számomra a telet, minthogy annak idején – mint annyi százezer magyar kisgyerek – ebbe a kezdetleges keretbe raktam be zúzmarás érzéseimet, a fehérségen való végtelen és szűz ámulatom. Évekkel ezelőtt pedig, mikor

kisfiam torokgyíkban feküdt, és minden játékot ellökött magától, lázában szívesen dúdolgatta a Pósa-verseket, melyeket egy olvasásra megtanult:

*Aranykertben aranyfa,
Aranybölcső alatta,
Aranymókus szundikál,
Aranycsengő muzsikál.
Álmodj szépet, álmodj jót,
Aranydiót, mogyorót...*

Ez az aranymuzsika akkor engem is gyógyítgatott.

Mindezt azért említem, hogy megérezkítsem, milyen mélyen van beágyazva idegéletünkbe ez a gyermekköltő. Kiskoromban bírálathoz olvastam őt, és meg voltam győződve, hogy nála nincs nagyobb poéta, Most hatodfél éves fiam kér, hogy gyönyörűt írja Pósa bácsiról. Mert „bácsi” marad, örökéig. Ez a díszítő jelzője. Csak a lexikonok ismernek Pósa Lajost. A gyerekek, akik konzervatívok, bácsinak ismerik, harmincöt éves korukban is.

Lehet tehát, hogy elfogult vagyok vele szemben. De azt kérdezem, hogy ez a nemzedékeken át tartó befolyásoltság nem maga a hírnév-e, mely „ércnél marandóbb”? És nem ilyen boldog és megújuló elfogultságok láncolatából áll-e az is, melyet halhatatlanságnak neveznek?

In: Új Magyar Szemle, 1920. július